

Uudenmaan liitolle

Asia: Muistutus Uusimaa-kaava 2050 -ehdotuksesta. Nähtävillä 8.10. – 8.11.2019

Muistutuksen esittäjät:

Luoman kyläyhdistys ry ja oheisesta liitteestä ilmenevät muistutuksen esittäjät

Asiamies- ja prosessiosoite:

Asianajaja Sakari Niemelä
Asianajotoimisto Ympäristölaki Oy
Pohjoinen Makasiinikatu 6 A 8, PL 208, 00131 Helsinki
puh. (09) 2511 1620, faksi (09) 2511 1621

Muistutus

Uusimaa 2050 -maakuntakaavaehdotukseen Espoon ja Kirkkonummen rajalle osoitettu raskaan raideliikenteen varikko-merkintä tulee poistaa jäljempänä esitettävin perustein. Kaavaehdotus tulee palauttaa varikkotoiminnan maankäyttötarpeiden osalta uudelleen valmisteltavaksi. Merkinnän vaikutukset on selvitetty puutteellisesti ja se loukkaa maakuntakaavalle maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL) asetettavia sisältövaatimuksia. Lisäksi vuorovaikutus kaavan valmistelussa on jäänyt toteutumatta MRL:ssa edellytetyllä tavalla merkinnän jäätyä pois ehdotusvaihetta edeltävästä valmistelusta.

Varikko-tarpeen maankäyttöä ei ole tarkasteltu maakunnallisessa laajuudessa todellisten vaihtoehtojen pohjalta ottaen huomioon kaavan ajallinen ulottuvuus ja sen myötä ennakoitavat maankäytön tarpeet. Kaavan jatkovalmistelu edellyttää uutta realistista vaihtoehtotarkastelua.

Varikko -merkintä ei vastaa myöskään kaavan valmistelulle kaavaselostuksessa ilmaistuja tavoitteita asumisen, kulttuuriympäristön, elinkeinojen ja luontoarvojen osalta. Kaavan hyväksymiselle ei ole oikeudellisia edellytyksiä myöskään luonnonsuojelua ja kulttuuriympäristön suojelua koskevan lainsäädännön nojalla jäljempänä esitettävistä syistä. Luonnonsuojelun kannalta keskeistä on, että vaikutuksia Espoonlahti-Saunalahti Natura-alueen suojeluarvoihin ja vesiluontoon ei ole selvitetty luonnonsuojelulain ja luontodirektiivin edellyttämällä tavalla.

1 Kaavan sisällöstä

1.1 Raskaan raideliikenteen varaus

Uusimaa-kaavassa osoitetaan valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävät joukkoliikenteen vaihtopaikat ja maakunnallisesti merkittävät liityntäpysäköintialueet sekä nykyiset ja tulevat raskaan raideliikenteen varikot. Kaavaehdotus sisältää myös *Espoon ja Kirkkonummen rajalle osoitetun raskaan raideliikenteen varikko -merkinnän*. Varikon tarkemman sijainnin ja laajuuden todetaan tarkentuvan jatkosuunnittelussa vaikutusten arviointien ja taustaselvitysten kautta. Kaavaselostuksessa varikoiden rakentaminen todetaan välttämättömäksi *seudullisen junaliikenteen* toimivuuden ja lisäämisen kannalta ja niillä katsotaan olevan suuri *yhteiskunnallinen merkitys*. Näin ollen varikkovarausta on perusteltua tarkastella kattavasti *maakunnallisten vaihtoehtojen puitteissa*.

Varikon kohdemarkinnällä osoitetaan alueita *raskasta raideliikennettä palvelevaa varikkotoimintaa varten*. Merkinnän suunnittelumääräyksen mukaan kohdemarkinnällä osoitetun raskaan raideliikenteen varikon sijainti ja laajuus on määriteltävä yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa siten, että alue muodostaa *toiminnallisesti yhtenäisen kokonaisuuden ja alue on riittävä turvaamaan varikon toiminta- ja kehittämisedellytykset*. *Tosiasiallisesti sijaintivaihtoehdot lukitaan maakuntakaavoituksessa*.

Kaavaselostuksen mukaan varikko tulee suunnitella siten, että toiminnasta aiheutuvat melu ja muut ympäristöhäiriöt ovat mahdollisimman vähäiset. Tämä edellyttäne, että po. mittavan teollisen

toiminnan sijaintivaihtoehtoja ei kohdenneta vaikutusherkkyydeltään erityisten luontoalueiden läheisyyteen, arvokkaaseen kulttuuriympäristöön ja asutuksen välittömään läheisyyteen.

1.2 Varikon mitoituksesta

Maakuntakaavan liiteaineistoon kuuluvassa Väyläviraston esiselvityksessä (35/2019) ”Lähiliikennevarikkoselvitys Espoon ja Kirkkonummen alueella” varikon mitoituksen lähtökohdista todetaan seuraavaa:

”Varikon mitoituksessa on käytetty kahta eri pituista junayksikköä; yhden pituus on 75 metriä (nykyinen FLIRT-juna) ja toisen pituus on 113 metriä (mahdollinen pidennetty FLIRT-juna). Tavoitteena on saada yhdelle varikolle mahtumaan vähintään 70 pidemmän mitoitusyksikön pituista junaa. Mahdollisimman suuren osan raiteista tulisi olla läpiajettavia. Kymmenesosan junista pitäisi mahtua halliin. Varikolla hoidetaan päivittäishuolto sekä raskaampi huolto, koska Keravalla varikolle varattu alue ei riitä näihin toimintoihin.”

Varaus tarkoittaa siten mittavaa ympäristöönsä laajalti ja ympärivuorokautisesti - viikonloput mukaan lukien - vaikuttavaa toimintaa, joka muuttaa ympäristönsä laajalti teollisen toiminnan alueeksi. Vaikutusta tehostaa alueen laakeus ja esteetön näkyvyys sekä ympäröivän asutuksen sijainti maastollisesti varikkoalueen yläpuolisessa rinnemaastossa ja osin kapean Espoonlahden vastarannalla.

1.3 Varikkovarauksen vaihtoehtotarkastelusta

Väyläviraston selvityksessä on tarkasteltu kolmea näennäistä vaihtoehtoa varikon sijainnille, Luomaa ja Mankkia Espoon ja Kirkkonummen rajalla sekä Vuohimäkeä Kirkkonummella. Tosiasiallisesti Mankki ja Luoma muodostavat yhden toisiinsa rajautuvan vaihtoehdon niin sijainnillisesti kuin vaikutuksiltaan. Niiden erillinen tarkastelu on harhaanjohtavaa.

Vuohimäen vaihtoehto on puolestaan suljettu pois ilman asiallisia perusteluja. Kuvaavaa on, että Vuohimäen vaihtoehdon kustannuksiin on sisällytetty Kauklahti-Vuohimäen rataosuuden rakentamiskustannukset, jotka muodostavat Vuohimäen vaihtoehdon kokonaiskustannuksista (67,1

milj. eur.) lähes puolet eli 31,5 milj. eur. Kun otetaan huomioon kaavan aikajänne ja kaavaselostuksestakin ilmenevä yhdyskuntakehitys tulevana vuosikymmeninä, em. raidekustannuksia tulisi tarkastella raideverkoston kehittämisen kustannuksina.

Kun otetaan huomioon varikkovarauksen esitetty tarve, sen mittakaava ja vaikutusalue sekä maakuntakaavan aikajänne ja tavoitteet, varikkovarauksen sijaintivaihtoehtoja on tarkasteltava maakunnallisessa laajuudessa aitojen ja huolellisesti valmisteltujen vaihtoehtojen pohjalta.

1.4 Varikon sijoitusvaihtoehtojen erityispiirteistä

Maakuntakaavaehdotuksen oikeusvaikutteisessa kaavakartassa varikko-merkintä sijoittuu epätarkasti. Väyläviraston selvityksen mukaisia sijoituspaikkoja Mankki ja Luoma kuvataan seuraavassa lähemmin.

1.4.1 Luoma

Selvityksen mukaan Luoman varikkoalue sijoittuu maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön (Luoman kylä ja Vitträskin ympäristö) ja eteläosaltaan valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristöön (RKY 2009-kohde Suuri Rantatie) välittömään läheisyyteen. Rantaradan ja Kehä III:n väliin sijoittuva varikkoalue muuttaisi olennaisesti kulttuuriympäristöön kuuluvaa avointa Espoonlahdelle laskeutuvaa viljelymaisemaa. Suuren Rantatien (nyk. Masalantien) varrelle syntynyttä nauhamaista, historiallisesti arvokasta ja uudempaa kyläasutusta, jonne varikkoalue näkyisi, on huomattavasti enemmän kuin Mankin vaihtoehdossa. Rantaradan länsipuoleisille selännerinteille sijoittuu lähes koko varikkoalueen osuudella pientaloasutusta ja vanhoja tilakeskuksia. Varikkoalueen eteläpuolella on Majvikin arvokas huvila-alue ja pientaloasutusta. Asuinrakennuksia on kokonaisuudessaan muutamia kymmeniä. Tarvittava visuaalinen suojavyöhyke katkaisisi visuaalisen yhteyden arvokkaassa kulttuurimaisemassa. Varikkoalue jakautuu 24 eri kiinteistön alueelle, ja alueelle sijoittuu neljä rakennusta neljälle kiinteistölle. Varikon lähivaikutusalueella sijaitsee hotelli Majvik (kongressikeskus ja hotelli), useita asuinrakennuksia, muutamia ympärivuotisesti käytössä olevia loma-asuntoja, kaksi koulua sekä varasto- ja liiketilarakennuksia.

Alueen välittömässä läheisyydessä sijaitsee neljä rakennus- ja kulttuurihistorian sekä maiseman kannalta tärkeää rakennusta, mm. Hvitträsk (Luoma, rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2015).

Varikolla olisi 26 raidetta, joista läpiajettavia kahdeksan. Raiteiden yhteenlaskettu *hyötypituus on 12 032 m, mikä mahdollistaa noin 94 mitoitusjunayksikön sijoittamisen alueelle*. Raiteiston laajennettavuus tästä määrästä ei ole mahdollista, jos läpiajettavien raiteiden määrää ei vähennetä.

Luoman alue on vanhaa merenpohjaa eikä sovellu hyvin varikon raiteiston ja rakennusten rakentamiseen. Alueen maaperä on rakennettavuusluokassa 6, savea on yli 15 metriä ja rakentamiseen erittäin huonosti soveltuvaa aluetta. Pohjaolosuhteet vaativat paaluperustuksen kantavaan pohjaan. Alue on myös tulvavyöhykettä (kolmen metrin korkeustason alapuolelle sijoittuvat alueet). Veden nousun merkitys on otettava huomioon arvioitaessa kaavan pitkäaikaisia vaikutuksia.

Kirkkonummen yleiskaavan 2020 mukaan varikkoalue on maa- ja metsätalousvaltaista aluetta, jolloin varikon sijoittuminen alueelle edellyttää yleiskaavamuutosta maankäyttömuodon osalta *maanviljelystä rakennetuksi ympäristöksi* sekä asemakaavan laatimista alueelle. Luoman alueelle laaditaan paraikaa osayleiskaavaa, jossa tilapäisesti suljetun Luoman seisakkeen läheisyyteen suunnitellaan merkittävää asuinrakentamista, joka puolestaan lisää raideliikenteen käyttäjämäärää.

Alueen välittömässä läheisyydessä sijaitsee neljä rakennus- ja kulttuurihistorian sekä maiseman kannalta tärkeää rakennusta (Luoma, rakennetun kulttuuriympäristön inventointi 2015).

Alueelle sijoittuu myös paikallisesti arvokkaita luontotyyppikuvioita: kostea runsasravinteinen lehto (Luoman puron radan ja Kehä III:n välisellä osuudella), vanha sekapuustoinen lehtomainen kangas (Luomakujan eteläpuolella) sekä kaksi muuta lehtomaisen kankaan kohdetta.

Alueen pohjoisosassa kulkee luonnontilainen puro (Luomanpuro/Bobäck bäcken), johon varikkoon tarvittavalla maanrakentamisella olisi ilmeisiä kielteisiä vaikutuksia puron alajuoksun tilaan. Luoman puron kunnostus meritaimenen kutupuroksi on aloitettu yli vuosi sitten. Hankkeessa ovat mukana Uudenmaan ELY-keskus, Kirkkonummen kunta, Virtavesien hoitoyhdistys, WWF, K-ryhmä ja Luoman kyläyhdistys. Puro on myös potentiaalinen saukkojen kulkuyhteys. Alueen metsäalueista osa

on potentiaalisia lepakoiden elinympäristöjä ja alueen läpi kulkee myös liito-oravan liikkumiselle hyvin soveltuva yhteys. Selvityksessä todetaan lisäselvitystarve sekä saukon, lepakoiden että liito-oravien elinympäristöjen osalta.

Espoonlahti- Saunalahti -Natura-alue sijoittuu varikkoalueen eteläpuolelle lähimmillään noin 100 m etäisyydelle alueen rajauksesta. Natura-selvityksessä ei ole kuitenkaan tarkasteltu mm. alueen maaperän heikosta rakennettavuudesta johtuvien mittavien maanrakennustöiden vaikutuksia vesiluontoon ja Natura-arvoihin erityisesti harvinaisten luontotyyppien ominaisuudet ja laaja-alaisuus huomioon ottaen. Myöskään tulvariskin vaikutusta ei ole huomioitu.

1.4.2 Mankki

Mankin varikkoalue sijoittuu Mankinniitylle kahden suuren väylän, itäpuolella rantaradan ja länsipuolella Kehä III:n, väliselle alueelle. Varikkoalue on Espoon lainvoimaisen yleiskaavan (29.1.2010) mukaan maa- ja metsätalousvaltaista aluetta. Alueella ei ole voimassa olevaa asemakaavaa. Varikon sijoittuminen Mankin alueelle edellyttää yleiskaavamuutosta maankäyttömuodon osalta maanviljelystä rakennetuksi ympäristöksi, sekä asemakaavan laatimista alueelle.

Mankin alue on vanhaa merenpohjaa eikä sovellu hyvin varikon raiteiston ja rakennusten rakentamiseen. Alueen maaperä on rakennettavuusluokassa 6, savea on yli 15 metriä ja se on rakentamiseen erittäin huonosti soveltuvaa aluetta. Pohjaolosuhteet vaativat paaluperustuksen kantavaan pohjaan. Lisäksi kysymys on tulvariskialueesta.

Alue sijoittuu maakunnallisesti merkittävän kulttuuriympäristön (Espoonjokilaakson maisema-alue) ja Masalantien mukaisesti kulkevan valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön ns. Kuninkaantien (RKY2009-kohde Suuri Rantatie) läheisyyteen. Varikkoalue rajautuu länsiosasta maakunnallisesti merkittävään kulttuuriympäristöön (Luoman kylä ja Vitträskin ympäristö). Varikon sijoittuminen avoimeen Espoonlahdelle avautuvaan kulttuurimaisemaan rantaradan ja Kehä III:n väliin muuttaisi olennaisesti arvokkaaksi luokiteltua kulttuuriympäristöä.

Varikko aiheuttaisi pysyviä muutoksia asuinympäristön luonto- ja maisema-arvoihin. Lisäksi varikko aiheuttaa äänimaailman ja valomaailman pysyvän muutoksen. Lähimmät asuin- ja lomarakennukset

sijaitsevat alle 100 metrin päässä alueesta. Varikkoalueen kohdalle on maakuntakaavassa osoitettu maakunnallisen ekologisen ja virkistysellisen verkoston yhteystarve.

Espoonlahti-Saunalahti -Natura 2000 -alue sijaitsee n. 500 metriä varikkoalueesta etelään. Selvityksen mukaan varikolla voisi olla Saunalahden Natura-alueeseen vähäisiä melusta ja lisääntyneestä valosta johtuvia vaikutuksia. Varikosta ei selvityksen mukaan todennäköisesti aiheutuisi vaikutuksia pinta- ja pohjavesiin, sillä varikolle toteutettaisiin aluekohtaiset hulevesijärjestelyt. Selvityksessä ei kuitenkaan ole tarkasteltu mm. alueen maaperän heikosta rakennettavuudesta johtuvien mittavien maanrakennustöiden vaikutuksia vesiluontoon ja Natura-arvoihin. Tulvariskin vaikutus on jätetty huomioimatta.

Lisäksi Mankin varikkoalueen läheisyydessä sijaitsee Fiskarsinmäen luonnonsuojelualue sekä Mankinpuro, joka muutama vuosi sitten on menestyksellisesti ennallistettu meritaimenelle. Mankin alueen itäosan läheisyydessä sijaitsee lisäksi 1. luokan pohjavesialue, joka tulee ottaa maankäytön suunnittelussa huomioon.

1.4.3 Vuohimäki

Väyläviraston selvityksessä sivuutetusta Vuohimäen vaihtoehdosta voidaan todeta, että Vuohimäen alue on korkeusasemansa ja maapohjansa puolesta hyvää stabiilia rakennusmaata. Siellä ei ole merkittäviä luontoarvoja, eikä merkittävän paljon asutusta. Alueella harjoitetaan kivilouhintaa noin 30 hehtaarin alueella kolmen eri yrityksen toimesta, mikä jo sinänsä varaa alueen teolliseen toimintaan.

Varikkorataa Kauklahdesta Vuohimäkeen pitäisi rakentaa n. 16 km. Raideyhteyden rakentaminen Kauklahdesta Vuohimäkeen maksaisi Väyläviraston selvityksen mukaan n. 43 miljoonaa euroa, eli vähemmän, kuin esimerkiksi Mankin varikkoalueen pelkkä paalutus. Vertailua tehtäessä on myös huomattava, että Uusimaa-kaavan 2. vaiheessa tarkoituksena on toteuttaa kaupunkirata Espoon ja Kirkkonummen välille, mikä edellyttää raiteiston rakentamista. Mikäli Vuohimäkeen rakennettaisiin varikkoa varten rata, se olisi valmiina jo lähitulevaisuudessa toteutettavaa kaupunkirataa varten. Kysymys ei näin olisi kuten Väyläviraston esiselvityksessä esitetään, varikkoinvestoinnin kustannuksista, vaan tarvittavan *kaupunkiradan raidarakennuskustannuksesta*. Varikon sijaintivaihtoehtoja ei ole selvitetty kattavasti maakunnallisella tasolla.

2 Kaavan tavoitteista

2.1 Yleistä

Kaavaselostuksessa korostetaan suunnittelun tavoitteina ilmastonmuutoksen hillinnän ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen kannalta *kestäviä ratkaisuja sekä alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittämistä olemassa olevaan rakenteeseen tukeutuen, alueiden arvokkaiden ominaispiirteiden ja luonnon, maiseman ja kulttuuriympäristön arvojen huomioimista*. Nämä tavoitteet on kuitenkin sivuutettu po. varikkovarausten sijoittelussa.

Kaavaselostuksen mukaan kaavaratkaisu luo edellytyksiä kulttuuriympäristön kannalta tärkeiden alueiden säilymiselle ja kehittämiselle ja ehdotetut kaavamerkinnot edellyttävät valtakunnallisten ja maakunnallisten maisema- ja kulttuuriympäristöarvojen säilyttämistä ja yhteensovittamista muun maankäytön kanssa. Katsomme, että kaavaehdotukseen otettu raideliikenteen varikkovaraus ei sopeudu em. tavoitteisiin. Varikkovaraus ei perustu riittävään vaihtoehtojen tarkasteluun maakunnallisessa laajuudessa kaavan elinkaari huomioiden.

Kaavan tavoitevuosi sijoittuu useiden vuosikymmenien päähän. Selostuksen mukaan keskuksien kehitykseen on vaikuttanut jo vuosikymmeniä kaupungistumisen megatrendi. Muuttoliikkeen ohjautuminen etenkin pääkaupunkiseudulle sekä kasvukeskusten suurimpiin kaupunkeihin pienemmistä keskuksista ja taajamista jatkuu edelleen. Selostuksen mukaan *Uusimaa kasvaa voimakkaasti tulevana vuosikymmeninä*.

Luoman ja Mankin alueet sijaitsevat voimakkaasti kasvavien Espoon Kauklahden ja Kirkkonummen Masalan välissä. Varikon sijoittaminen nyt esitetylle paikalle merkitsisi jo muutamien vuosien kuluessa sitä, että varikko sijaitisi taajaman sisässä. Tästä esimerkkinä on aivan varikkoalueen naapurissa sijaitseva, juuri vahvistettavana oleva Kirkkonummen Suvimäki – Majvik -asemakaava jossa n. 70 hehtaarin alueelle on varattu kerros- ja pientalorakentamiselle n. 84.000 k-m² (n. 1480 asukasta) ja yli 18.000 k-m² liike- ja palvelurakennuksille (ks.<http://docplayer.fi/52500501-Kirkkonummen-kunta-itainen-kirkkonummi-hanke-suvimaki-ja-majvik-asemakaavan-selostus.html>).

Kaavaselostuksen mukaan voimakkaan kasvun sekä ilmastotavoitteiden seurauksena asumisen, palveluiden, työpaikkojen, liikenteen ja viherrakenteen muodostaman ”kokonaisuuden kestävästä suunnittelusta” ja hallinnasta on tullut yhä keskeisempi osa tulevaisuuteen varautumista. Katsomme, että viitattu *kokonaisuuden kestävä suunnittelu* edellyttää kaavoitukselta avointa maakunnallisen tason vaihtoehtotarkastelua etenkin silloin kun ohjataan laajalti ja voimakkaasti ympäristöön vaikuttavan toiminnan sijoittumista. Tämä vaatimus ei nyt toteudu.

2.2 Kaavan oikeusvaikutuksista

Kaavaehdotuksen mukaan sen esitystaso on *yleispiirteinen*, mutta tämäkin toteamus on *harhaanjohtava po. varikkovarauksen osalta* maakuntakaavan oikeusvaikutuksen eli kuntakaavoitukseen kohdistuvan ohjausvaikutuksen vuoksi. MRL 32.1 §:n mukaan maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Ohjausperiaate toteutuu, kun maakuntakaavassa esitetty maankäyttöratkaisu täsmentyy kuntakaavoituksessa tavalla, joka on maakuntakaavan tavoitteiden mukainen.

Selostuksessa todetaankin, että maakuntakaavassa esitettyjen aluevarausten laajuutta ja sijaintia voidaan yksityiskohtaisemmassa kaavassa muuttaa tai aluevarauksesta voidaan myös luopua vain edellytyksin, *etteivät maakuntakaavan keskeiset ratkaisut ja tavoitteet vaaranmu:*

”Näin ollen kuntakaavoituksessa ei ole mahdollista maakuntakaavan periaatteita syrjäyttävä ratkaisu. Mikäli kunnan alueidenkäyttöratkaisu poikkeaa maakuntakaavan ratkaisusta, *edellyttää* tämä muun muassa, että ratkaisun kaikki oleelliset *vaikutukset voidaan kunnan kaavoituksen yhteydessä selvittää maakunnallisella tai seudullisella laajuudella* ja että ratkaisu ei ole maakuntakaavan muun sisällön vastainen”.

Viitattu lausuma osoittaa, että varikon sijaintivaihtoehtoja ei ole mahdollista selvittää enää kuntakaavoituksessa ko. kuntaa laajemmalla alueella. Katsomme, että *varikon sijoitusvaihtoehdot tulee maakuntakaavoituksessa selvittää maakunnallisella tasolla ottaen huomioon kaavoituksen lähtökohtana olevat ennusteet Uudenmaan kehittymisestä*. Vaihtoehtotarkastelu perustuu nyt keskeisesti Väyläviraston em. selvitykseen, jossa em. näkökohtia ei ole huomioitu. Tämä virheellisyys ilmenee mm. em. Väyläviraston selvityksen vaihtoehtovertailusta, jossa Vuohimäen

vaihtoehdon kustannuksiin on sisällytetty rataosuuden rakentamiskustannukset, jotka tulee kohdentaa raideverkoston ennustettaviin rakennuskustannuksiin.

3 Maakuntakaavan oikeudellisista edellytyksistä

3.1 Vuorovaikutuksesta kaavan valmistelussa

MRL 6 §:n mukaan kaavaa valmisteltaessa on oltava vuorovaikutuksessa niiden henkilöiden ja yhteisöjen kanssa, joiden oloihin tai etuihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa, siten kuin MRL:ssä säädetään. Kaavoja valmistelevien viranomaisten on tiedotettava kaavoituksesta sillä tavoin, että niillä, joita asia koskee, on mahdollisuus seurata kaavoitusta ja vaikuttaa siihen.

MRL 62 §:n mukaan kaavoitusmenettely tulee järjestää ja suunnittelun lähtökohdista, tavoitteista ja mahdollisista vaihtoehdoista kaavaa valmisteltaessa tiedottaa niin, että alueen maanomistajilla ja niillä, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa, sekä viranomaisilla ja yhteisöillä, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään (osallinen), on mahdollisuus osallistua kaavan valmisteluun, arvioida kaavoituksen vaikutuksia ja lausua kirjallisesti tai suullisesti mielipiteensä asiasta. Oikeuskirjallisuudessa korostetaan, että tämä mahdollisuus on järjestettävä riittävän varhaisessa suunnitteluprosessin vaiheessa, jotta mielipide voidaan tosiasiallisesti ottaa huomioon. Kaavan keskeisistä vaikutuksista ja vaihtoehtoisista ratkaisuista tulisi esittää lähtökohtaiset tiedot jo MRL 63 §:n mukaisessa osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa.

Tässä tapauksessa varikkovaraus on otettu kaavaehdotukseen vasta luonnosvaiheen jälkeen eikä osallisilla siten ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa kaavoitusmenettelyyn siitäkään huolimatta, että po. varaus tarkoittaa vaikutuksiltaan laaja-alaista toimintaa, joka muuttaisi toteutuessaan erityisen merkittävän kulttuuri- ja luontoympäristön teolliseksi ympäristöksi. Vuorovaikutuksen jäätyä toteutumatta tieto hankkeen vaikutuksista alueen erityispiirteisiin ja osallisten olosuhteisiin on jäänyt välittymättä kaavan sisältöön. Kulttuuri- ja luontoarvot samoin kuin varauksen vaikutus ympäröiviin asuinalueisiin on täysin sivuutettu MRL:n vastaisesti.

3.2 Selvitysvelvollisuudesta

MRL 9 §:n 1 momentin mukaan *kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin*. Kaavan vaikutuksia selvitetessä on otettava huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus. Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä myös suunnitelman ja tarkasteltavien *vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset*, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia. Kaavan vaikutukset tulee lisäksi arvioida *riittävän ajoissa ja tarkasti, jotta* maakuntakaavassa tehdyt *aluevaraukset eivät johda sovitamattomiin ristiriitoihin yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa*.

Maakuntakaavan tulee *yleispiirteisyydestään huolimatta perustua* riittäviin selvityksiin voidakseen ohjata yksityiskohtaisempaa kaavoitusta. Toisin kuin kaavaselostuksesta voitaisiin päätellä, MRL:n mukainen maakuntakaavan yleispiirteisyys koskee vain kaavassa osoitetun maankäytön *esittämistarkkuutta*, josta siitäkin tehdään kohdesuojelussa tai muussa kohdekohtaisessa maankäytössä poikkeuksia tarkentavaan suuntaan. Olennaista on, että maakuntakaavan perustana olevat selvitykset eivät saa olla yleispiirteisiä ja yleisluontoisia, vaan niiltä edellytetään paikkansapitävyyttä ja riittävää tarkkuutta (ks. esim. teokset Maankäyttö- ja rakennuslaki, Hallberg ym. 2006, s. 128-132 ja Maankäyttö- ja rakennuslaki, Ekroos – Majamaa, 2018, s. 44-47).

Oikeuskäytännössä selvitysten riittävyyden kriteeriksi on muodostunut erityisesti se, voidaanko kaava-asiakirjojen pohjalta ratkaista, täyttyvätkö kaavan sisältövaatimukset (ks. esim. KHO 2014:2, KHO 2013:184, KHO 2008:71, KHO 25.8.2006 t. 2170, KHO 2004:84, KHO 2004:64 jne.). Kaavaselostuksen tulisi olla keskeinen dokumentti sen selvittämiseksi, millaisia tutkimuksia ja selvityksiä kaavan laatimisen yhteydessä on suoritettu tai hyödynnetty kaavaa laadittaessa.

Kuten jäljempänä osoitetaan, nähtävillä oleva kaavaehdotus ei täytä selvitysvelvollisuudelle asetettuja edellä viitattuja vaatimuksia mm. maisema- ja kulttuurihistoriallisiin arvoihin ja luonnonsuojeluarvoihin kohdistuvien vaikutusten osalta. Kaava-aineistossa ei ole esitetty riittäviä selvityksiä varikkovarauksen vaikutuksista vaikutusalueen luonto-, maisema- ja kulttuurihistoriallisiin arvoihin.

3.3 Valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista

Elinvoimaisen luonto- ja kulttuuriympäristön osalta valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita (VAT) ovat valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvojen turvaamisesta huolehtiminen, luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaiden ja ekologisten yhteyksien säilymisen edistäminen, ja virkistyskäyttöön soveltuvien alueiden riittävydestä ja viherverkoston jatkuvuudesta huolehtiminen.

MRL 24.2 §:n mukaan maakunnan suunnittelussa ja muussa alueiden käytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista. Maakuntakaavan tarkoituksena on ohjata yksityiskohtaista kaavoitusta tavalla, joka turvaa erityisesti valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumista. Nämä tavoitteet liittyvät tässä tapauksessa erityisesti ympäristöllisten ja esteettisten arvojen punnintaan, mikä edellyttää aitoa kokonaiskuvaa alueen maisemallisista olosuhteista.

Museoviraston rakennetusta kulttuuriympäristöstä laatima inventointi RKY on valtioneuvoston päätöksellä otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi. Inventoinnin kohteet tulee huomioida alueidenkäytön suunnittelun lähtökohtana (valtioneuvoston päätös RKY 2009 /22.12.2009).

Koska lausunnoilla olleessa kaavaluonnoksessa ei ollut kaavakartalla varikkomerkintää, museoviranomaisilla ei ollut mahdollisuutta huomioida asiaa. Kulttuuriympäristön säilymiseen merkittävästi vaikuttavasta aluevarauksesta ei voitu lausua.

4 Maakuntakaavan sisältövaatimuksista

MRL 28 §:ssä säädetään maakuntakaavan sisältövaatimuksista seuraavasti (korostukset muistutuksen laatijan):

”Maakuntakaavaa laadittaessa on *valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet otettava huomioon* siten kuin siitä edellä säädetään. Kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä huomiota maakunnan oloista johtuviin erityisiin tarpeisiin. Kaava on mahdollisuuksien

mukaan yhteen sovitettava maakuntakaava-alueeseen rajoittuvien alueiden maakuntakaavoituksen kanssa.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) 7 ja 77 §:ssä tarkoitettujen *luonnonsuojeluohjelmien ja -päästösten* sekä 32 §:ssä tarkoitettua maisema-aluetta koskevien *perustamispäätösten tulee olla ohjeena kaavaa laadittaessa.*

Kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota:

- 1) maakunnan *tarkoituksenmukaiseen alue- ja yhdyskuntarakenteeseen;*
- 2) *alueiden käytön ekologiseen kestävyYTEEN;*
- 3) ympäristön ja talouden kannalta kestäviin liikenteen ja teknisen huollon järjestelyihin;
- 4) vesi- ja maa-ainesvarojen kestäväan käyttöön;
- 5) maakunnan *elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin;*
- 6) *maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen;* sekä
- 7) virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyYTEEN.

Kaavaa laadittaessa on myös pidettävä silmällä alueiden käytön taloudellisuutta ja sitä, ettei maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle aiheudu kohtuutonta haittaa.

Kaavaa laadittaessa on selvitettävä, kenen toteutettavaksi kaava ja sen edellyttämät toimenpiteet kuuluvat.

Edellä tässä pykälässä mainitut seikat on selvitettävä ja otettava huomioon siinä määrin kuin maakuntakaavan tehtävä yleispiirteisenä kaavana edellyttää.”

Esillä oleva kaavaehdotus ei täytä maakuntakaavan sisältövaatimuksia mm. valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden, luonnonsuojeluohjelmien, tarkoituksenmukaisen alue- ja yhdyskuntarakenteen, alueiden käytön ekologisen kestävyYDEN, kestäväan liikenteen ja teknisen huollon, elinkeinoelämän toimintamahdollisuuksien (mm. maatalous) ja varsinkaan *maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimisen osalta.*

5 Sisältövaatimusten vastaisuudesta

5.1 Luonnonsuojeluarvoista

5.1.1 Luonnonsuojeluarvoista Natura-tietolomakkeen mukaan

Espoonlahti-Saunalahti (FI 0100027) on kaksiosainen Natura-alue Espoon ja Kirkkonummen rajalla. Pinta-alaltaan huomattavampi on Espoonlahti (220 ha). Se koostuu ruovikkoisesta merenlahdesta sekä metsälehmusvaltaisen jalopuulehdon, niittyjen ja hakamaan muodostamasta maa-alueesta (Fiskarsinmäki), joka on ollut laidunkäytössä 1970-luvun loppuun saakka. Lahteen laskee kolme pientä jokea. Saunalahden osa-alue on otettu mukaan meriuposkuoriaisen (*Macroplea pubipennis*) maailman ainoan tunnetun pysyvän populaation esiintymispaikkana. Laji on tunnettu alueelta 1960-luvulta lähtien, ja populaatio on säilynyt runsaana. Meriuposkuoriaisen suojelualuerajaus koostuu muutaman 4,5 hehtaarin ruovikkoisesta vesialueesta sekä rantaniitystä. Espoonlahdella on merkitystä vesi- ja kosteikkolinnuston pesimäalueena sekä muutonaikaisena levähdyspaikkana. Lahdella levähtää mm. runsaasti laulujoutsenia ja uiveloita.

Fiskarsinmäki on valtakunnallisesti merkittävä jalopuulehto. Metsälehmuksen lisäksi siellä kasvaa mm. vuorijalavaa (Uudellamaalla St) ja tammea, sen puusto on vanhaa ja siellä elää useita muitakin uhanalaisia ja harvinaisia lajeja. Erityisesti on mainittava luontodirektiivin liitteen II laji kirkkokynsisammal, joka on Suomessa luokiteltu sekä valtakunnallisesti että Uudellamaalla erittäin uhanalaiseksi. Lajilla on Suomessa vain muutama esiintymä.

Saunalahdella elää meriuposkuoriaisen maailman ainoa tunnettu pysyvä populaatio. Lajia on tavattu ainoastaan Suomesta. Se elää Espoonlahdessa ruovikkovyöhykkeen ulkorajalla n. 25-50 cm syvyisessä vedessä. Lajia on kartoitettu Espoonlahdella viimeksi 1995, jolloin kanta todettiin elinvoimaiseksi (Biström 1995). Meriuposkuoriainen on Suomessa luokiteltu vaarantuneeksi.

Saunalahden rantavedestä ja -niityiltä on tavattu ainakin 1960- ja 1970-luvuilla muutamia silmälläpidettäviä, taantuneita kovakuoriaisia kuten suotaitosukeltaja (*Agabus paludosus*), sokkokuoriainen (*Claviger testaceus*), pörrölyhytsiipi (*Dinothenarus pubescens*;) ja aitoristikiihtäjäinen (*Panageus cruxmajor*). Niiden nykyisestä esiintymisestä alueella ei ole tietoa. Alueen pohjoisosassa sijaitseva Fiskarsinmäen lehto- ja niittyalue sekä osa rantaruovikkoa on

rauhoitettu asetuksella Espoonlahden luonnonsuojelualueeksi (22 ha). Tästä pieni osa oli mukana valtakunnallisessa lehtojensuojeluohjelmassa.

Espoonlahti-Saunalahti -Natura-alueen Natura-tietolomakkeella (2018) listataan seitsemän direktiivin 92/43/ETY liitteen I mukaista luontotyyppiä ja kaksi liitteen II mukaista lajia (yksi kovakuoriaislaji, yksi lehtisammallaji). Direktiivin 2009/147/EY 4 artiklan mukaisia lintulajeja ei ole listattu. Luontodirektiivin liitteen I mukaiset luontotyypit ovat:

- 1150 Rannikon laguunit, 4 ha
- 1160 Laajat matalat lahdet, 181 ha
- 1630 Merenrantaniityt, 2,1 ha
- 6430 Kosteat suurruohoniityt, 9 ha
- 9020 Jalopuumetsät, 1,7 ha
- 9050 Lehdot, 5,7 ha
- 9070 Hakamaat ja kaskilaitumet, 2,4 ha

Luontodirektiivin liitteen II mukaiset lajit ovat Katkokynsisammal (*Dicranum viride*) ja Meriuposkuoriainen (*Macrolea pubipennis*). Natura-tietolomakkeen (2018) mukaiset suojelutavoitteet ovat seuraavat:

- Kaikki yo. taulukoissa mainitut luontotyypit ja lajit kuuluvat alueen suojeluperusteisiin ja kaikkien niiden suojeluperusteena on vähintäänkin alueen merkityksen säilyttäminen osana verkostoa. Lisäksi alueen suojelussa ja hoidossa painotetaan seuraavia tavoitteita:
- alueella vallitseva luontotyyppien ja lajien sekä niiden elinympäristöjen tila säilytetään turvaamalla luonnon omien prosessien mukainen kehitys
 - alueella vallitseva luontotyyppien ja lajien sekä niiden elinympäristöjen tila säilytetään hoitotoimenpiteillä

5.1.2 Maakunta-kaavan Natura-arvioinnista

Kaavan vaikutuksia Natura 2000 -alueiden suojeluarvoihin on arvioitu selvityksissä ”*Vaikutukset Natura 2000-ohjelman alueisiin liiteaineisto 4*” sekä ”*Uusimaa-kaava 2050 Espoonlahti-Saunalahti Natura 2000 -alueen Natura-arviointi*”, Uudenmaan liiton julkaisuja E 227 – 2019. Jälkimmäisessä selvityksessä todetaan, mm. että ko. Natura-alueen luoteispuolella olevalla kohdemerkinnällä osoitettu raskaan *raideliikenteen varikko aiheuttaa* rakentamisen ja käytön aikana mahdollisesti

hulevesistä, melusta, tärinästä ja valaistuksesta johtuvia *heikentäviä vaikutuksia ympäristöönsä* (Veijovuori ym. 2019).

Luoman vaihtoehdolla todetaan suuremmat melu-, tärinä- ja valovaikutukset Natura-alueeseen kuin Mankin vaihtoehdolla. Luoman vaihtoehto sijaitsee merkittävästi lähempänä Natura-aluetta (lähimmillään alle 100 m etäisyydellä alueen rajasta, Kehä III:n toisella puolella) kuin Mankin vaihtoehto (lähimmillään n. 350 m etäisyydellä alueen rajasta, rantaradan toisella puolella). Selvityksessä todetaan, että *mm. meluvaikutuksista ei vielä ole perusteellista selvitystä*.

Molempien em. alueiden läpi kulkee nykyisin avo-ojia ja vesi valuu kummaltakin alueelta Espoonlahteen, joten ilman huolellisia toimenpiteitä sekä rakennustöiden aikaiset että valmiin varikon hulevesien vaikutukset voivat heikentää Espoonlahden veden laatua.

Maakuntakaavaehdotuksesta *todetaan voivan aiheutua luontodirektiivin liitteen I mukaisille luontotyyypeille epäsuoria, vähäisiä tai kohtalaisia heikentäviä vaikutuksia*, jotka voivat syntyä lähiseudun rakentamisen aikaansaaman virkistyskäytön todennäköisen kasvun sekä uuden raskaan raideliikenteen varikon johdosta.

Natura-alueen ympäristöön kaavailtu lisärakentaminen (ml. raskaan raideliikenteen varikko) *johtaa vedenlaadun heikkenemiseen lisääntyvän ravinnekuormituksen johdosta, ellei hulevesien käsittelyä hoideta asianmukaisesti* esimerkiksi viivytyks- ja erotuslaitailla.

Luontodirektiivin liitteen II mukaiset lajit *Meriuposkuoriaisen esiintymiin voi olla heikentäviä vaikutuksia* vedenlaatua huonontavilla tekijöillä, erityisesti hulevesillä, sekä mahdollisesti toteutettavilla ruoppauksilla, joiden vaikutusalueella esiintymät ovat. Ravinnekuormituksesta johtuva järviruokoesiintymien laajeneminen kaventaa meriuposkuoriaiselle soveliaan elinympäristön määrää.

Toimenpiteinä heikentävien vaikutusten ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi esitetään, että Natura-alueen luoteispuolelle osoitetun raskaan raideliikenteen varikon laajuus, sijainti ja muut ominaisuudet tulee määritellä yksityiskohtaisessa suunnittelussa siten, että rakentamisesta ja käytöstä aiheutuvat melu-, hulevesi-, valaistus- ja muut ympäristöhäiriöt ovat mahdollisimman vähäiset. Nämä toimenpiteet eivät pääosin kuitenkaan ole toteuttamiskelpoisia, sillä varikon sijainnista ja alueresursseista päätetään tosiasiallisesti maakuntakaavoituksen yhteydessä.

Natura-selvityksen mukaan Natura-alueen lähiympäristössä tapahtuvista muutoksista voi aiheutua epäsuoria heikentäviä vaikutuksia Natura-alueen perusteena oleville luontotyypeille ja lajeille. Olennaiset heikentävät vaikutukset ovat raskaan raideliikenteen varikon rakentamisen ja taajamatoimintojen kehittämisvyöhykkeiden lisärakentamisen seurauksena Espoonlahden vedenlaadun heikkeneminen sinne valuvien hulevesien määrän kasvun ja/tai heikon laadun vuoksi sekä taajamatoimintojen kehittämisvyöhykkeiden kasvavan väestön aikaansaama virkistyskäytön lisääntyminen. Selvityksen mukaan lievennystoimilla voidaan todennäköisesti ehkäistä haitalliset vaikutukset. Päätelmä on kuitenkin ilmeisen puutteellinen, koska vaikutusten arvioinnissa ei ole otettu huomioon maaperän heikosta rakennettavuudesta johtuva laajan ja erityisen maanrakentamisen tarve ja toisaalta suunnittelualueen sijainti ns. tulvavyöhykkeellä. Varikon toteuttamisen kokonaisvaikutuksia ei ole riittävällä tavalla otettu huomioon vaikutusten arvioinnissa.

Selvityksessä todetaan myös, että meriuposkuoriansen toimeentulon ja vesialueen Natura-luontotyyppien laadun kannalta keskeisintä on vedenlaadun heikkenemisen estäminen. Vaikutuksia em. lajinkaan elinympäristön kannalta ei ole arvioitu maanrakentamisen kokonaisvaikutukset huomioiden. Myöskään vaikutuksista linnustoon ja kasvillisuuteen ei ole esitetty arviota.

Päätelmä, jonka mukaan Uusimaa-kaava 2050:n ehdotus ei yksistään tai tarkasteltuna yhdessä muiden tiedossa olevien hankkeiden tai suunnitelmien kanssa merkittävästi heikennä luonnonsuojelulain tarkoittamalla tavalla *Espoonlahti-Saunalahti* -Natura-alueen valinnan perusteena olevia luontoarvoja tai alueen eheyttä, pohjautuu puutteelliseen arviointiin, eikä täytä luonnonsuojelulain 65 §:ssä ja sen taustalla velvoittavan luontodirektiivin 6 artiklassa asetettuja vaatimuksia varovaisuusperiaate huomioon ottaen.

Mahdollisten yhteisvaikutusten osalta arvioinnissa todetaan, että Kirkkonummen kunnan kaavoitusohjelma 2017–2021:ssä kerrotaan Espoonlahteen rajautuvien Luoman ja Masalan osayleiskaavojen kehityskuvan tavoitteina mm. ”tiivistää voimakkaasti asemanympäristön maankäyttöä, tuoda alueelle lisää palveluja ja asukkaita, luoda uusi yhtenäinen virkistysreitti Espoonlahden rannoille sekä vahvistaa viheryhteyksiä keskusmetsän, Vitträskin ja Espoonlahden välillä”. Natura-arviointi ei kuitenkaan sisällä varsinaista selvityksiin perustuvaa yhteisvaikutusten arviointia eri hankkeiden yhteisistä vaikutuksista po. Natura-alueen suojeluarvoihin.

5.1.3 Lupaedellytysten puutteesta

Luonnonsuojelulain (LSL) 64 a § sisältää heikentämiskiellon: ”Natura 2000 -verkostoon kuuluvan alueen suojelun perusteena olevia luonnonarvoja ei saa merkittävästi heikentää”. Luonnonsuojelulain 65 §:ssä säädetään hankkeiden ja suunnitelmien arvioinnista:

”Jos hanke tai suunnitelma joko yksistään tai tarkasteltuna yhdessä muiden hankkeiden ja suunnitelmien kanssa todennäköisesti merkittävästi heikentää valtioneuvoston Natura 2000 -verkostoon ehdottaman tai verkostoon sisällytetyn alueen niitä luonnonarvoja, joiden suojelemiseksi alue on sisällytetty tai on tarkoitus sisällyttää Natura 2000 -verkostoon, hankkeen toteuttajan tai suunnitelman laatijan on asianmukaisella tavalla arvioitava nämä vaikutukset. Sama koskee sellaista hanketta tai suunnitelmaa alueen ulkopuolella, jolla todennäköisesti on alueelle ulottuvia merkittäviä haitallisia vaikutuksia.

Luvan myöntävän tai suunnitelman hyväksyvän viranomaisen on valvottava, että 1 momentissa tarkoitettu arviointi tehdään. Viranomaisen on pyydettävä arvioinnista lausunto elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta ja siltä, jonka hallinnassa luonnonsuojelualue on. Jos elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus itse on hankkeen suunnittelija tai toteuttaja, ympäristöministeriö päättää, mikä toinen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus antaa lausunnon. Ympäristöministeriön päätökseen ei saa erikseen valittamalla hakea muutosta.”

LSL 66.1 §:n mukaan viranomainen *ei saa myöntää lupaa* hankkeen toteuttamiseen taikka hyväksyä tai vahvistaa suunnitelmaa, *jos 65 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettu arviointi- ja lausuntomenettely osoittaa hankkeen tai suunnitelman merkittävästi heikentävän niitä luonnonarvoja*, joiden suojelemiseksi alue on sisällytetty tai on tarkoitus sisällyttää Natura 2000 -verkostoon. Tällöin lupa voidaan myöntää vain poikkeusmenettelyllä LSL 66.2 §:n mukaisesti.

LSL:a on sovellettava ja vaikutusarviointi tehtävä luontodirektiivin mukaisesti objektiivisen ekologisen tiedon perusteella varovaisuusperiaate huomioon ottaen. Luontodirektiivin 6 artiklan soveltamisohjeen (Komissio 2000, s. 43) mukaan toimivaltaiset viranomaiset voivat antaa suunnitelmalle tai hankkeelle hyväksyntänsä, jos arviointia koskevat ”johtopäätökset ovat myönteisiä sikäli, että suurella todennäköisyydellä kyseinen hanke ei vaikuta alueeseen. Jos epäilyksiä ilmenee tai jos päätelmät ovat kielteisiä, on noudatettava varovaisuusperiaatetta ja sovellettava 6 artiklan 4 kohdassa säädettyä menettelyä.” Tuo menettely tarkoittaa poikkeusmenettelyä, jolle on asetettu erityisiä vaatimuksia koskien hankkeen merkitystä yleisen edun kannalta, vaihtoehtotarkastelua ja haittojen kompensatiomahdollisuuksia.

EY-tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan arviointiin sovellettava *varovaisuus-lennaltavarautumisen periaate* edellyttää, että hanke voidaan hyväksyä vain sillä edellytyksellä, että toimivaltainen *viranomainen on varma siitä, ettei ole olemassa mitään tieteelliseltä kannalta järkevää epäilyä siitä, että haitallisia vaikutuksia kyseisen alueen koskemattomuuteen ei aiheudu*. Waddensee-ratkaisun (C-127/02) lisäksi koskemattomuuden käsitteen sisältöä on täsmennetty mm. ratkaisussa Sweetman (C-258/11). Ratkaisun kohdissa 39 ja 40 todetaan seuraavaa:

39) - - se, ettei alueen koskemattomuuteen luontotyyppinä vaikuteta luontodirektiivin 6 artiklan 3 kohdan toisessa virkkeessä tarkoitettulla tavalla, edellyttää alueen suotuisan suojelun tason säilyttämistä, mikä merkitsee alueen niiden perustavanlaatuisten ominaispiirteiden kestäväää säilyttämistä, jotka liittyvät sellaisen luontotyypin esiintymiseen, jonka suojelutavoite oikeuttaa asianomaisen alueen merkitsemisen yhteisön tärkeänä pitämien alueiden luetteloon direktiivissä tarkoitettulla tavalla, kuten julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksensa 54–56 kohdassa.

40) Suunnitelma tai hanke voidaan näin ollen hyväksyä luontodirektiivin 6 artiklan 3 kohdassa tarkoitettulla tavalla vain sillä edellytyksellä, että eriteltyään kaikki kyseisen suunnitelman tai hankkeen näkökohdat, jotka sellaisinaan *tai yhdessä muiden suunnitelmien tai hankkeiden kanssa* voivat vaikuttaa asianomaisen alueen suojelutavoitteisiin, ja ottaen huomioon alan parhaan tieteellisen tietämyksen toimivaltaiset *viranomaiset ovat varmoja siitä, ettei suunnitelmalla tai hankkeella ole pysyviä haitallisia vaikutuksia kyseisen alueen koskemattomuuteen*. Näin on silloin, kun ei ole olemassa mitään tieteelliseltä kannalta järkevää epäilyä siitä, että tällaisia vaikutuksia ei aiheudu. /korostus kirjoittajan

Direktiivin mukaan vaikutukset suojeluarvoihin on *arvioitava asianmukaisesti sen kannalta, miten ne vaikuttavat alueen suojelutavoitteisiin*. Direktiivissä viitattua ”Arvioinnin asianmukaisuutta” kuvataan teoksessa Luonnonsuojelu-oikeus, Suvantola – Similä, 2011, s. 232-233, seuraavasti:

”LSL 65 §:ssä tarkoitetun arvioinnin ”asianmukaisuus” edellyttää loogisuutta ja johdonmukaisuutta. *Selvitetyistä tosiasioista* on voitava johtaa arvio siitä, aiheutuuko Natura 2000-alueen luonnonarvoille luvan myöntämisen tai suunnitelman hyväksymisen tai vahvistamisen estäviä vaikutuksia... Pelkkä kirjaus suunnitelmaa tai

hanketta koskevasta näkökannasta ei täytä tarkoitustaan eikä sitä voida pitää ”asianmukaisena”.

Jos arvioinnista eivät käy ilmi ratkaisun tekemiseen riittävät tiedot, ei arviointia ole tehty asianmukaisella tavalla, eikä lupa- tai hyväksyvä viranomainen voi sen perusteella myöntää lupaa tai vahvistaa suunnitelmaa.” /korostukset kirjoittajan

Yhteenvetona EUT:n oikeuskäytännöstä voidaan todeta, että *toimivaltaiset viranomaiset voivat hyväksyä suunnitelman tai hankkeen* luontodirektiivin 6 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla vain jos:

- eriteltyään kaikki kyseisen suunnitelman tai hankkeen näkökohdat, jotka sellaisinaan tai yhdessä muiden suunnitelmien tai hankkeiden kanssa voivat vaikuttaa asianomaisen alueen suojelutavoitteisiin,
- ja ottaen huomioon alan parhaan tieteellisen tietämyksen
- toimivaltaiset viranomaiset ovat varmoja
- ettei suunnitelmalla tai hankkeella ole pysyviä haitallisia vaikutuksia kyseisen alueen koskemattomuuteen;
- ettei toiminta voi varovaisuusperiaate huomioon ottaen johtaa kyseisellä alueella esiintyvän ensisijaisesti suojeltavan luontotyyppin häviämiseen tai edes osittaiseen ja korjaamattomaan tuhoutumiseen;
- ei ole olemassa mitään tieteelliseltä kannalta järkevää epäilyä siitä, että tällaisia vaikutuksia ei aiheudu

Näiden edellytysten tulee täytyä silloin, kun lupa hankkeen toteuttamiselle annetaan eikä arviointi saa jäädä ehdolliseksi; jos arvioinnista eivät käy ilmi ratkaisun tekemiseen riittävät tiedot, ei arviointia ole tehty asianmukaisella tavalla, eikä lupa- tai hyväksyvä viranomainen voi sen perusteella myöntää lupaa tai vahvistaa suunnitelmaa.

Katsomme, että tässä tapauksessa arvioinnissa ei ole otettu huomioon varikkovarausten sijaintia savipohjaisella ja rakennettavuudeltaan heikolla alueella, mikä edellyttää syvälle maaperään ulottuvaa ja laajaa maanrakennustoimintaa. Arvioinnissa on sivuutettu lisäksi varauksen sijainti ns. tulvavyöhykkeellä. Arvioinnissa ei ole myöskään yksityiskohtaisesti tarkasteltu varikon

rakentamisen ja ympäröivän muun maankäytön yhteisvaikutuksia. Siltikin arviointi osoittaa, että suojeluarvoihin kohdistuvia heikentäviä vaikutuksia ei varmalla ja varovaisuusperiaatteen tarkoittamalla tavalla voida sulkea pois. Edellä esitetyin perustein suoritettua arviointia ei voida pitää kattavana ja luotettavana EUT:n käytännössä edellytetyllä tavalla.

5.2 Ekologisen rakenteen turvaaminen

Uusimaa-kaava 2050 -ehdotuksen oikeusvaikutuksellisella kartalla on esitetty ekologisesta ja virkistyksellisestä verkostosta ne maakunnalliset viheryhteydet, joiden toteuttaminen ja kehittäminen on erityisen tärkeää muusta maankäytöstä johtuvien muutospaineiden ja estevaikutusten takia (Uudenmaan ekologist verkostot Zonation-analyysien perusteella 2018). Kaavakartalla on esitetty kaksi maakunnallisesti tärkeää viheryhteyttä Espoonlahden pohjoisosan ja Luoman alueen läpi. Ensimmäinen on Kauklahti-Espoonlahti-Mankki eli yhteys Espoonjokea pitkin Kauklahdesta Espoonlahden Natura-alueelle ja edelleen tien ja radan yli Espoon Mankkiin / Kirkkonummen Luomaan. Se muodostaa tärkeän ekologisen yhteyden Espoon keskuspuistosta Espoonlahden rannikolle jatkuen Kirkkonummelle metsien ja järvien muodostamaan laajaan ja hyvin kytkeytyneeseen aluekokonaisuuteen. Yhteystarve on osoitettu aikaisemmin 4. vaihemaakuntakaavassa ja perustuu selvitykseen Uudenmaan ekologisista verkostoista (Uudenmaan liitto 2018). (kohde 84) Toinen on Meiko-Espoonlahti eli yhteys Meikon Natura- ja suojelualueelta Hemträsket -suojelualueen kautta Espoonlahden rannikolle. Yhteystarve perustuu selvitykseen Uudenmaan ekologisista verkostoista (Uudenmaan liitto 2018) ja kuntavuorovaikutukseen (kohde 44). Katsomme, että molempia viheryhteyksiä tulisi kehittää liittyen nykyisen Rantaradan ja Kehä III:n ylittämiseen. Laaja varikkoalue estäisi viheryhteyden säilymisen.

5.3 Maisema ja kulttuuriperintö

5.3.1 Maisema ja kulttuuriperintö kaavan tavoitteina

Kaavaselostuksessa korostetaan osuvasti, että kulttuuriympäristöjen alueet ylläpitävät luonnon monimuotoisuutta ja tukevat perinnebiotooppien säilymistä. Kulttuuriympäristöihin sisältyvät pellot tai puistoalueet voivat olla osa maakunnallista ekologista verkostoa ja näin ollen kulttuuriympäristöt myös täydentävät kaavan viherrakenteen kokonaisuutta. Vanhojen rakennusten ja miljöökokonaisuuksien säilyttäminen ja hyödyntäminen voivat edistää osaltaan ilmastonmuutoksen

hillintää, sillä niiden kunnostamisen ilmastopäästöt ovat usein pienemmät kuin uudisrakentamisen mm. käytettävien materiaalien ja rakennustapojen osalta.

Kaavaselostuksessa todetaan myös, että kulttuuriympäristöt voivat tuoda seuduille merkittäviä taloudellisia hyötyjä. Ne vahvistavat alueiden identiteettiä ja vetovoimaisuutta ja houkuttelevat alueelle uusia asukkaita ja yrityksiä. Kulttuuriympäristöt tukevat erityisesti maatalouden ja matkailuelinkeinojen toiminta- ja kehittämisedellytyksiä.

Kaavaselostuksen mukaan kulttuuriympäristöt vahvistavat paikallista identiteettiä. Alueiden omaleimaisuus, kauneus ja viihtyisyys tuovat alueille lisäarvoa. Yritystoiminnan kasvu ja lisääntyneet palvelut vahvistavat asumisen edellytyksiä seudulla. Kulttuuriympäristöt ja maisema-alueet ovat tärkeitä ekosysteemipalveluiden tuottajia ja tarjoavat esimerkiksi ravintoa ja virkistysmahdollisuuksia asukkaille.

Lopulta kaavaselostuksessa painotetaan, että kulttuuriympäristöt siirtävät tietoisuutta alueiden ajallisesta jatkumosta tuleville sukupolville. Vanha rakennuskanta ylläpitää korjausrakentamisen taitoa. Kulttuuriympäristöt vahvistavat asukkaiden yhteisöllisyyttä ja sitoutumista asuinpaikkaan. Viihtyisä ja kaunis elinympäristö tuottaa yleisesti hyvinvointia asukkaille.

Edellä todettu osoittaa, että kaavan valmistelussa on tiedostettu kulttuuriympäristöjen erityisarvot kattavasti. Tämä tietoisuus ei ole kuitenkaan välittynyt aluevarusten tasolle. *Raskaan liikenteen varikon* osoittaminen maakunnallisesti merkittävään kulttuuriympäristöön osaksi kulttuurimaisemaa, johon kuuluu valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY2009-kohde Suuri Rantatie), on jyrkässä ristiriidassa kaavan tavoitteiden kanssa ja osoittaa, ettei kaavan vaikutuksia kulttuuriympäristöön ole selvitetty MRL 9 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Jos vuorovaikutus kaavan valmistelussa olisi toteutunut MRL:ssa vaaditulla tavalla, tietoisuus alueen erityisarvoista olisi välittynyt kaavan valmisteluun. Varauksen lisääminen kaavaehdotukseen luonnosvaiheen jälkeen on johtanut tilanteeseen, jossa kaavaehdotus poikkeaa räikeästi omista lähtökohdistaan ja kaavaselostuksessa tunnustetuista tavoitteistaan ja samalla MRL:n velvoittavista sisältövaatimuksista.

5.3.2 Luoma-Mankki -alueen kulttuuriarvoista

Kuten jo kaavaselostuksesta ilmenee, Luoman ja Mankin kylien kulttuuriympäristön avoimeen peltomaisemaan esitetty varikkoalueen mahdollistava merkintä on ristiriidassa maakuntakaavan luonnon- ja kulttuuriympäristön säilyttämistä koskevien merkintöjen kanssa. Alue on maakuntakaavan mukaan Maakunnallisesti ja/tai valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö, jonka valtakunnallisesti arvokas osa on ”Suuri rantatie” (osa Kuninkaantie -nimisestä historiallisesta matkailutiestä). Kulttuuriympäristön kokonaisuuteen kuuluu asetuksella (480/85) suojeltu arkkitehtien Gesellius & Saarinen & Lindgren entisen ateljeekodin rakennukset ja niiden ympäristö. Kulttuuriympäristöä koskeva merkintä ulottuu Vitträsk-järven eteläosasta Luomanlahden luonnonsuojelualueille.

Maakuntakaavan ”Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue” -merkintää kuvataan oikeusvaikutteisessa asiakirjassa seuraavasti:

”Ominaisuusmerkinnällä osoitetaan valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet sekä maisemanähtävyydet (valtioneuvoston päätös 1995), valtakunnallisesti merkittävät rakennetun kulttuuriympäristön alueet, tiet ja kohteet (RKY 2009), maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt (Missä maat on mainiommat 2016) sekä valtakunnalliset maisemanhoitoalueet (LSL 32 §)”.

Siihen liittyvässä suunnittelumääräyksessä todetaan:

”Yksityiskohtaisemmassa alueiden suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä on turvattava valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvot. Maakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvot on otettava huomioon alueita kehitettäessä. Alueen suunnittelussa on arvioitava ja sovitettava yhteen maakuntakaavassa osoitetun käyttötarkoituksen mukainen maankäyttö sekä alueen maisema- ja kulttuuriympäristöarvot.”

Vitträsk-järven rannalta Luoman lahdelta ulottuva maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö käsittää entiset valtakunnallisesti merkittävät RKY 1993 alueet (Luoman kylä ja Hvitträsk ympäristöineen sekä Majvikin huvila-alue). Kulttuuriympäristö-merkintä jatkuu kuntarajan yli.

Luoman maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö on osa ylikunnallista kulttuuriympäristöä, joka jatkuu Espoon puolella ”Espoonjokilaakson maisema-alueena”.

Maakuntakaavan laadintaan liittyvän ”Missä maat on mainioimmat -Uudenmaan kulttuuriympäristöt” selvityksen mukaan Luoman kylä ja Vitträskin ympäristöä kuvataan seuraavasti:

”Luoman kylä on muodostunut maakunnan halkaisevan suuren kallioperän murroslaakson ja Espoonlahden solmukohtaan. Alue oli asuttu jo kivikaudella. Kylään kuului 1500-luvulla yhdeksän tilaa. Viljelyn lisäksi tärkeitä elinkeinoja ovat olleet merenkulku ja laivanrakennus. Kylän viljelykset on raivattu Vitträskistä mereen virtaavan Bobäcksbäckenin ja Espoonlahden rannoille. Suuri rantatie mutkittelee lounais-koillissuuntaisena peltojen luoteissivun harjanteilla, joille myös asutus on nauhamaisesti keskittynyt. Kylä on sijainnut liikenteen solmukohdassa, jossa Suuri rantatie on sivunnut merta. Kylässä on ollut 1800-luvulla tärkeä höyrylaivaliikenteen laituripaikka, ja 1900-luvun vaihteessa sinne rakennettiin rautatie. Myöhemmin Kehä III on halkaissut viljelymaiseman. Maatilojen talouskeskusten lisäksi rakennettua ympäristöä leimaavat lukuisat 1900-luvun alun palstatilat. Hyörylaivaliikenne ja rautatien rakentaminen olivat sysäyksenä huvilarakentamiselle Luomanlahden ja Vitträsk-järven rannoille 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Järven karuille ja kallioisille rannoille nousseista huviloista merkittävimpiä ovat arkkitehtien Gesellius-Lindgren-Saarinen suunnittelemat Hvitträsk ja Hvittorp. Vitträskin rantakalliosta on löydetty kalliomaalauksia.”

Kulttuuriympäristöön kuuluva ”Suuri rantatie” on RKY-kuvauksen mukaan:

”Suuri Rantatie on Hämeen Härkätien ohella Suomen tärkein historiallinen maantieyhteys. Turkua ja Viipuria yhdistämään rakennetun Suuren Rantatien parhaiten säilyneistä tieosuuksista voi hyvin hahmottaa keskiaikaisen tien kulkua halki Etelä-Suomen rannikkoalueen. Suuri osa rannikkoa seuraavasta, keskiaikaisten kirkkojen, kartanoiden, satamapaikkojen ja muinaislinnojen kautta kulkevasta tiestä on edelleen käytössä.”

”Suurta rantatietä” koskeva kulttuuriympäristön merkintä on olemassa olevan Masalantien mukainen. Varikkoalueen rakentaminen vaarantaa valtakunnallisesti arvokkaan tien ja merenlahteen avautuvan peltomaiseman yhteyden. Luoman toistaiseksi lakkautetun rautatieaisakkeen kohdalla oli yhteys laivalaiturille, josta kuljetuksia jatkettiin meriteitse Helsinkiin. Varikkoalue sijoittuu Väyläviraston selvitysten mukaan vaihtoehtoisesti Luomassa noin 100 metrin tai Mankissa noin 200 metrin etäisyydelle valtakunnallisesti merkittävästä kulttuuriympäristöstä ”Suuri rantatie”. Maakuntakaavaa laadittaessa ei ole riittävästi selvitetty Luoma-Mankin kohdalla varikkoalueen vaikutuksia valtakunnallisesti/maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön.

Luoman kulttuuriympäristöarvot liittyvät olennaisesti Valtakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön ”Suuri rantatie” ja sen varrelle syntyneen nauhamaisen historiallisen asutuksen, viljelysmaiseman ja merenlahden luonnonympäristön muodostamaan kokonaisuuteen ja yhteisvaikutukseen.

Luoma-Mankin arvokas kulttuurimaisema sijoittuu kahden erillisen taajamatoiminnan kehittämisalueen väliin (Kirkkonummi-Masala-Sundsberg ja toisaalta Pääkaupunkiseutu). Maakuntakaavassa on osoitettu kyseiselle alueelle maakunnallisen viheryhteyden kehittämistarve.

Kehittämisperiaatemerkinnällä osoitetaan maakunnallisesta ekologisesta ja virkistyksellisestä verkostosta ne yhteydet, joiden toteuttaminen edellyttää muusta maankäytöstä johtuvaa yhteensovittamista. Merkintä ei osoita yhteyden tarkkaa sijaintia eikä määritä yhteyden leveyttä maastossa.

Viheryhteys-merkintä liittyy Espoonlahden luonnonsuojelualueet Vitträsk-järven itäpuolen arvokkaaseen kallioyläntöön sekä Espoon keskuspuistoon. Alueella on lisäksi kolme luonnonsuojelualueelle laskevaa puroa (Bobäcken, Mankin joki sekä Espoonjoki).

Ekologisen yhteyden lisäksi Espoonlahden pohjoisosan luontoalueilla on suuri merkitys alueen asutusta palvelevalle virkistykselliselle verkostolle. Kirkkonummen kaavoitusohjelmaan kuuluvien kaavahankkeiden yhteydessä (Majvik-Suvimäki, Masalan osayleiskaava, Sundsberg-Sarvvik) on huomioitu Espoonlahden luontoalueiden virkistyskäytön- ja suojelun tarpeet.

Varikon rakentaminen vaarantaa maakunnallisesti tärkeän viheryhteyden ja vaarantaa alueen virkistyskäytön. Se johtaa ristiriitaan VAT:n kohtien 1, 3, 4 ja 5 kanssa ja loukkaa samalla kaavan sisältövaatimuksia (MRL 28 §).

Maakuntakaavaehdotuksen päällekkäiset merkinnät, jotka koskevat varikkoa ja kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeää aluetta, ovat ristiriidassa eivätkä perustu varikkoaluetta koskeviin riittäviin selvityksiin. Vaikutusten selvittäminen on tältäkin osin MRL 9 §:n vastaista.

5.4 Elinkeinoelämän toimintaedellytykset ja kohtuuton haitta

Suunniteltu junavarikon alue on pääasiallisesti aktiivisessa maataloustuotannossa, alueella viljellään viljaa, nurmea ja öljykasveja. Aivan alueen läheisyydessä on mm hevostalli, omenatarha ja mehiläistuotantoa. Alueella toimii nykyisin useita perheviljelmiä joilla on pitkät perinteet alueella ja maataloustoiminnan vaikutus kulttuurimaisemaan, joka arvioidaan arvokkaaksi on merkittävä. Ehdotettu kaavamerkintä uhkaa nyt vakavasti näiden perheviljelmien toimintaedellytyksiä alueella. Ehdotettu junavarikko, joka koskee noin 10 hehtaarin aluetta, ja joka tulevaisuudessa varmasti vielä tulee laajentumaan, mukaanluettuna junavarikon laajempi vaikutusalue, tekee näiden perheviljelmien mahdollisuudet jatkaa maatalous- ja maaseutuyritystoimintaa alueella vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi.

Luoman alueella on myös merkittävää majoitus- ja ravintolatoimintaa, joista suurimpia ovat kokous- ja kongressihotelli Majvik sekä Ravintola- ja kokouspaikka Hvitträsk. Nämä kärsisivät merkittävästi, mikäli alueen tunnustetusti rauhallinen, luonnonmukainen ja meluton ympäristö turmeltuisi.

Näin ollen kaavaehdotus rikkoo maakuntakaavalle asetettua vaatimusta, jonka mukaan kaavaa laadittaessa on myös pidettävä silmällä alueiden käytön taloudellisuutta ja sitä, ettei maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle aiheudu kohtuutonta haittaa.

6 Yhteenveto

Edellä esitetyin perustein katsomme, että em. Espoon ja Kirkkonummen rajalle osoitettu raskaan raideliikenteen varikko-merkintä tulee poistaa Uusimaa 2050 -maakuntakaavaehdotuksesta.

Helsingissä 8.11.2019

yllämainittujen muistutuksen esittäjien valtuuttamana

A handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized 'S' and 'N' followed by a horizontal line.

Sakari Niemelä, asianajaja

Liite: Muistuttajat, lista